

bota, bote). Tretje je navajanje oblik *jejo*, *vejo* na prvem mestu, kar je mogoče razumeti kot rahel namig, da jim gre dajati prednost.

Kaj je torej prav? V jezikoslovju je zmagalo načelo, da slovnica ničesar ne diktira, ker jezik ukazovanja ne prenese. Pazljivo zasleduje jezikovna sredstva, kakor se praviloma uporabljajo v knjižnem jeziku, in tako ugotavlja normo, ki eksistira v zavesti ljudi, pripadajočih isti jezikovni skupnosti. Slovnica ali slovar, v katerem je norma knjižnega jezika zajeta, ima normativno vrednost, to se pravi, izrazna sredstva, na ta način kodificirana, veljajo kot pravilna, kajti takšna jih je napravila splošna in mogoče dolgotrajna raba. (O pravopisu v pravem pomenu besede odločajo drugačni principi. Naš SP 1950 v neki meri nadomešča besednjak.)

Piscu je na prosto dano, da med jezikovnimi sredstvi izbira po simpatiji, izrazni moči ipd. Če je njegovo pisanje v skladu z obstoječo normo, pravimo, da piše pravilno. Pisci — in seveda tudi jezikoslovci — pa normo tudi ustvarjajo. V knjižni jezik uvajajo nova sredstva. Kar zadeva izraze, jih jemljejo iz žive govorice, jih na novo tvorijo, si jih izposojajo iz drugih jezikov ali kakorkoli že. Kar od tega preide v splošno last pišočih, registrira jezikoslovec kot novo pridobitev ali spremembo.

Jezikoslovec se potemtakem nikdar ne sme ravnati po osebnem občutku ali po naklonjenosti oziroma nenaklonjenosti do besede ali oblike. Če to načelo krši, izpostavlja knjižni jezik zmedli, pisce pa negotovosti. Pri nas smo doživeli že toliko tega, da ni treba obširno dokazovati te bridke resnice.

Če se zdaj vrnemo k oblikam, o katerih smo govorili na začetku, bomo ugotovili tole: naša priročnika, ki imata normativen značaj, ne dajeta enotnega in najboljšega pouka, ker nista dovolj trdno stala na omenjenem stališču. Oblika *jejo* je v knjižni slovenščini popolnoma tuja, *bojo*, *vejo*, *grejo* pa se le redko pojavljajo, ker jih jezikovna zavest našega današnjega kolektiva ne občuti kot izrazna sredstva knjižnega jezika. Da je to neizpodbitno res, dokazuje že samo dejstvo, da ne prodro, četudi sta jim naša priročnika na stežaj odprla vrata. Če pa sta te oblike že zabeležila, bi jih morala vsaj klasificirati. Do zdaj se je uveljavila samo oblika *dajo* in skoro popolnoma spodrinila *dado*, da o *dade* sploh ne govorimo. L. Legiša mi po krivem pripisuje moč odločanja, ko pravi, da dopuščam obliko *dajo*, češ da je bolj blaglasna kakor *dado*. Oblika *dajo* se rabi, če midva to želiva ali ne, za svojo razširjenost pa se ima najbrž res zahvaliti večji blaglasnosti kakor *dado*. Iz istega razloga se v jezikovni praksi izogibamo obliki *jejo*. Če se bodo *bojo*, *vejo*, *grejo* v naši jezikovni zavesti nehale čutiti kot neknjižne oblike (celo nekam vulgarne, kot pravi L. Legiša, da je nekdo zapisal), bodo pač prešle v knjižno rabo. Dotlej pa jih bodo pisali samo tisti, ki bi radi knjižno slovenščino čimbolj približali ljudskemu načinu izražanja, kar ima sicer v sebi zrno zdravega hotenja, vendar nas na nepravem mestu moti.

Boris Urbančič

DIALEKTIČNI ARHAIZMI

Slovensko *intrten* »trdovraten, trd, oster«. Pleteršnik navaja vzhodnoštajerski in prekmurski adjektiv *intrten* z gornjimi pomeni (*intrtna prst* »spröde, sperr, tot«, *intrtno vino* »herb, bitter«). Kljub začetnemu *in-* se zdi, da je semantično mogoče vezati to besedo s csl. *obętriti* (se), *obęjętriti*, *obęjętrjati* (se) »ardare facere«, češ. *jítřiti*, slš. *jatřit'*, *uňátrit'* »vneti se (o rani)«, polj. *jątrzyć*, ukr. *rozjatrýty sja*, gor. luž. *jětrčić so* »gnojiti se«, *jatřič* »celiti se«, *jětra* »koze«, dol. luž. *jětsiš se* »celiti se«. Ze Miklošič je v VGr. I 39 vezal to slovensko besedno družino z lit. *aitrūs* »grenek, trpek«, *aitra* »strogost vnema, poželenje«, čeprav osnova v baltščini ni nazalizirana kakor v slovanščini (glej tudi Berneker, SEW I 269 in Machek, EŠC 182). Drugega sorodstva ni, nem. *Eiter* »gnoj« ne spada v to skupino.

Slovensko *golmeš* »prevelik, neroden, aboten«. Šašel-Ramovš, Narodno blago *jeglič* : *iglič*, *jers* : *irs* itd. brez ozira na etimološko poreklo. Rinezem pred *-t-* je prav tako splošno razširjen pojav, ne glede na to, da je v vzh. štajerskih govorih tudi parazitski nosnik izredno pogosten. Oblika *intrten* bi kazala na stari particip prez. act. tipa rožna *mogota* ali rusko *vrutok* »studeneč«. Morda spada sem tudi ime studenca *Inkret* pri Presedljaju (Črni vrh), ki ga v Slovenskih vodnih imenih I 225 nisem znal zadovoljivo razložiti.

Slovensko *golmeš* »prevelik, neroden, aboten«. Šašel-Ramovš, Narodno blago iz Roža 105, navaja rožanski adjektiv *hólmeš* z gornjimi pomeni. Beseda je kljub svoji

izoliranosti staroslovanski arhaizem, izveden iz osnove *golēmъ* »velik«, sbh. *gòlem* poleg *gòlijeman*, bolg. *golēm*, *goljám* »velik«, češko *holemý*, polj. *golemy*, adv. *zgolemo* »mnogo«, rus. *goljama*, »več, zelo«. V slovenščini ta izolirana slovanska beseda z redkim sufiksom doslej ni bila izpričana; *golmeš* bi lahko primerjali s staropoljskim *golemszy* »večji«, torej gre za stari komparativ, ki je tudi sintaktično zanimiv s svojo arhaično elativno funkcijo.

F. B.

BLEGAŠ ALI BLEGOŠ?

Pri pisateljih in zemljepiscih zasledimo doslej obe obliki. Ko je pred leti prof. F. Planina pripravljaval zemljevid Julijskih Alp, me je vprašal, kaj menim o tej nedosledni pisavi. Dejal sem mu, da bi knjižno moralo biti le Blegoš. Ljudstvo zaradi posttoničnega akanja izgovarja sicer a v končnem zlogu, toda če bi se ravnali po izgovoru, bi morali pisati Bligaš, ker je poljanski narečni izgovor Blīogaš, knjižno nam to da Blēgoš (prim. *līetas* — *lētos*). Vprašal sem za svet še prof. dr. M. Rupla in ta se je docela strinjal. Prof. Planina je to upošteval in v zemljevidu Jul. Alp (1952) označil goro za *Blegoš*, v potopisu »Blegoš in kraji pod njim« (Loški razgledi III) pa je še posebej opozoril na pravilno pisavo imen, ki imajo pred- ali posttonično akanje.

Pisatelj dr. I. Tavčar piše skoraj dosledno Blegoš. Prof. dr. M. Boršnikova pa meni, da je Tavčarjeva pisava Blegoš le narečni izgovor, ker se nepoudarjeni a sliši kakor o; zato v komentarju TZD piše dosledno *Blegaš*. Jaz vsaj v bližnji okolici Blegoša nisem občutil nianse na o, ker je ravno tu akanje zelo izrazito.

Zelim, da dokončno razsodijo o pisavi imena poljskega očaka naši pravopisci.

Janez Dolenc

Ker se *Blegoš* nemško imenuje *Fleherskofel*, je verjetna domneva germanistov (Lessiak, Kranzmayer), da je slovensko ime izvedeno iz nemškega. V tem primeru je *Blegoš* tvorjeno enako kakor *Mengeš* iz *Megingōzespurch*, zapisano 1154 *Meingosburg*, 1226 *Mengozesfurc* (M. Kos, STL) in je slovenska oblika regularen refleksa za nemško genitivno ime. Torej bi bila pri imenu *Blegoš* knjižno eventualno upravičena pisava z -e- za indiferentni polglasnik, ki se je v narečju prilagodil velarni okolici, gotovo pa ne z -a-. Vendar je treba razlage osamljenih imen sprejemati z rezervo. Ne smemo pozabiti, da navaja Blaznik (Kolonizacija) tudi ledinska imena *Blegoš* (str. 38) in celo pomanjševalnico *Blegošc* (str. 95).

F. B.

ŠE O RODBINSKEM IMENU TAVČAR

Izvajanje Dušana Ludvika o nastanku rodb. imena Tavčar v lanskem JiS str. 27 iz prvotno nemškega ledinskega imena (soriško: d'als), ki je dalo slovenske oblike *Davča* in *Avče*, potrjuje tudi ledinsko ime *Tavč*. Danes sicer ni več v rabi in se ga tudi stari ljudje ne spominjajo, vendar je vpisano (*Tavzh*) v posestnem listu iz 18. stol. posestnika Štefana Tavčarja v Četeni ravni 2, v javorski županiji škofjeloškega gospostva. Štefanov brat Urban je bil po ugotovitvah Branka Berčiča (Loški razgledi I) praded pisatelja Ivana Tavčarja. Tavčarjev rod v Četeni ravni je izumrl okrog l. 1880 in k hiši je prišel od sosednega posestva »pri *Davčenu*« priimek Dolenc. Tudi ime *Davčen* ima vsekakor korenine v omenjeni izhodiščni obliki.

Janez Dolenc

Priimek *Tavčar* je zelo verjetno z nemškim posredovanjem izveden iz krajevne imena *Davče*. To lahko pritrdimo Blazniku in Ludviku. Ledinsko ime *Tavzh*, ki ga navajate po neki listini iz XVIII. stoletja, bo skoraj gotovo v neki zvezi s hišnim imenom *pri Davčenu*. Vprašanje pa je, če je *Davčen* res slovensko stanovniško ime *Davčan* k *Davča*.

Če bi bilo *Tavzh* iz nemškega *d'als*, je nerazumljivo, zakaj so Slovenci prevzeli iz nemščine enkrat *Davča* (in *Davčan*) in drugič *Tavčar*. Začetni germanski *d-* se je tudi v nemškem sorškem govoru izgovarjal kot *t-* (Lessiak-Kranzmayer, Mda. von Zarz 120), začetni prednemški *d-* pa pišejo loške listine že od najstarejših časov največkrat s *t-*, deloma pa tudi z *d-* (idem str. 31 d.); vse bi govorilo za to, da je *Dauza* samo grafična substitucija za slovenski izgovor, ne pa avtohtono nemško ime. Prav tako pozen zapis *in der Allss* za *Davče* je samo enkrat.

F. B.